

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2017, tom 47, s. 55–75
<https://doi.org/10.7163/SOW.47.4>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

Fundusze Unii Europejskiej jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim (lata 2007–2013)

European Union funds as a factor in the development of rural areas in Kujawsko-Pomorskie province (in 2007–2013 period)

Anna DUBOWNIK • Roman RUDNICKI • Łukasz WIŚNIEWSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Katedra Gospodarki Przestrzennej i Turyzmu
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń
a_dubownik@umk.pl • Roman.Rudnicki@umk.edu.pl • lukaszwisniewski05@gmail.com

Zarys treści: Artykuł stanowi próbę zestawienia wydzielonych funduszy z programów Unii Europejskiej, ukierunkowanych na rozwój obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim w pierwszej pełnej perspektywie finansowej (lata 2007–2013). Analizą objęto środki z budżetu UE w układzie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, z programów operacyjnych: Infrastruktura i Środowisko, Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Regionalnego Programu Operacyjnego oraz z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich wraz z Programem Operacyjnym RYBY. Warunki zewnętrzne absorpcji środków unijnych wzięto pod uwagę jako zespół zjawisk i procesów oddziałujących na ich zróżnicowanie przestrzenne. Wyróżniono warunki przyrodnicze, ekologiczne, historyczne i określone przez poziom rozwoju społeczno-gospodarczego.

Słowa kluczowe: fundusze Unii Europejskiej, programy krajowe, programy regionalne, obszary wiejskie, województwo kujawsko-pomorskie.

Wstęp

Lata 2007–2013 obejmowały pierwszą pełną perspektywę finansową, w której Polska korzystała z instrumentów finansowych Unii Europejskiej. Do administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, jednostek naukowych, rolników i innych beneficjentów trafiały środki kontraktowane w ramach trzech polityk: spójności, rolnej i rybołówstwa. W zakresie Europejskiej Polityki Spójności rozpisano programy i instrumenty finansowane zarówno z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, jak i Funduszu Spójności. Znacząca dla Polski były także Wspólna Polityka Rolna, finansowana z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji oraz Wspólna Polityka Rybołówstwa (Europejski Fundusz Rybołówstwa). Zagadnieniami dotyczącymi rozwoju regionalnego w oparciu o absorpcję funduszy Unii Europejskiej zajmuje się w Polsce szereg autorów, między innymi: P. Churski (2008a, 2008b, 2010, 2014a, 2014b); P. Churski

i in. (2014); G. Gorzelak (2011, 2014); J. Hryniewicz (2016); M. Kozak (2012). Natomiast wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rozwój rolnictwa i pośrednio obszarów wiejskich bada od początku integracji Polski z Unią Europejską R. Rudnicki (2010a, 2010b, 2013, 2016). Trudno jednak znaleźć analizy kompleksowe, podejmujące problem wpływu wszystkich transferowanych środków unijnych na rozwój obszarów wiejskich w Polsce.

Celem niniejszego artykułu jest próba określenia wpływu na rozwój obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim rozdysponowanych środków unijnych z pięciu funduszy w ramach czterech programów operacyjnych (Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Operacyjny Kapitał Ludzki oraz Regionalny Program Operacyjny), Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Finansowego Instrumentu Wsparcia Rybołówstwa. W opracowaniu nie uwzględniono środków UE skierowanych do gospodarstw rolnych, zarówno w formie płatności bezpośrednich, jak i części działań PROW. Założono, że fundusze te ukierunkowane są na wsparcie rolnictwa i jedynie pośrednio oddziałują na ogólny rozwój obszarów wiejskich. Uwzględniając ramy objętościowe artykułu, zagadnienie wydatkowania środków Wspólnej Polityki Rolnej, ze względu na ich znaczną skalę (np. w badanym regionie w latach 2007–2013 tylko w związku z jednolitymi płatnościami obszarowymi wydatkowano kwotę 4 mld zł) oraz zróżnicowane oddziaływanie (socjalne, modernizacyjne), uznano za odrębny problem badawczy.

Obszarem badań było województwo kujawsko-pomorskie, region, w którym poziom rozwoju rolnictwa określa się jako wysoki, natomiast poziom rozwoju obszarów wiejskich jest zróżnicowany, uwarunkowany przyrodniczo, ekologicznie, historycznie i zależny od poziomu rozwoju gospodarczego gmin. Należy zaznaczyć, że uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne najsilniej oddziałują na rolnictwo, jednakże uznano je jako ważne również dla rozwoju obszarów wiejskich. Efekty przeprowadzonej analizy mogą mieć zastosowanie aplikacyjne w konstrukcji opracowań planistycznych i strategicznych różnych szczebli samorządu terytorialnego.

W opracowaniu wzięto pod uwagę gminy wiejskie i miejsko-wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego (127 jednostek). Celowo nie uwzględniono gmin miejskich, które stanowią siedziby szeregu instytucji wydatkujących środki przeznaczone dla ogółu gmin w regionie. W zestawieniach statystycznych wydatkowane środki przypisuje się danemu miastu, dlatego pominięcie miast zdaniem autorów urealnia rozkład przestrzenny rozdysponowanych środków unijnych.

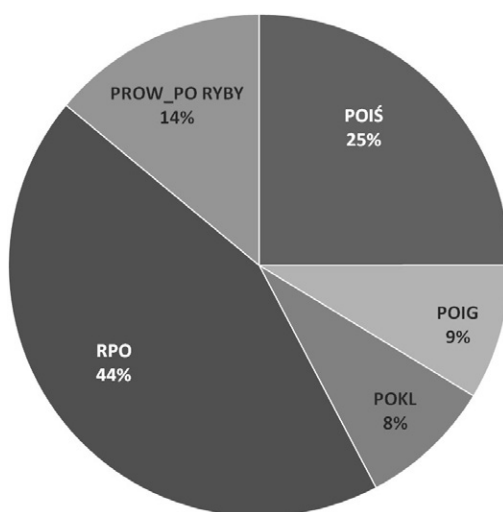
Zakres analizy

Analizą objęto ogół środków z budżetu UE skierowanych do gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w perspektywie lat 2007–2013, z wydzieleniem programów:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) – 116 mld zł w Polsce, 4,12 mld zł w województwie kujawsko-pomorskim, w tym 1017,7 mln zł (25%) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu;
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (POIG) – 35,7 mld zł w Polsce, 1,22 mld zł w województwie kujawsko-pomorskim, w tym 355,3 mln zł (29,1%) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu;

- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL) – 10 mld zł w Polsce, 2,1 mld zł w kujawsko-pomorskim, w tym 349,7 mln zł (16,8%) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu;
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego (RPO K-P) – 57,8 mld zł we wszystkich regionach w Polsce, 4,14 mld zł w kujawsko-pomorskim, w tym 1781,5 mln zł (43%) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) – działania wdrażane przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego wraz z Programem Operacyjnym Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich (PO RYBY) – 570,5 mln zł, w tym 569,6 mln zł (99,8%) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu.

W strukturze środków innych wspierających rozwój obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego zaznacza się najwyższa ranga Regionalnego Program Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego – 44% (por. ryc. 1).

Ryc. 1. Udział środków wydatkowanych w ramach poszczególnych programów UE w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego

Share of funds spent under various EU programmes in the rural and semi-urban communes of Kujawsko-Pomorskie province

POIŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko / *Operational Programme Infrastructure and Environment*; PROW i PO RYBY – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich i Program Operacyjny Ryby / *Rural Development Programme and OP Fish*; POIG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka / *Operational Program Innovative Economy*; POKL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki / *Human Capital Operational Programme*; RPO – Regionalny Program Operacyjny / *Regional Operational Program*.

Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015 r.).

Source: data of the Ministry of Development from the KS SIMIK system (as of 31.12.2015).

W analizie nie uwzględniono płatności PROW zrealizowanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, skierowanych przede wszystkim do gospodarstw rolnych oraz Programu Rozwoju Polski Wschodniej i programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (badane województwo znajdowało się poza zasięgiem ich oddziaływania). Wystąpiły problemy z alokacją terytorialną środków wydatkowanych z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (10,1 mln zł w regionie), ponieważ nie prowadzi się agregacji

gminnej w tym zakresie. Uwzględniono tylko środki możliwe do określenia na poziomie gmin. Dużym problemem jest niedostosowanie ewidencji wydatkowania środków unijnych na poziomie gmin – występowanie tzw. działań ogólnowojevodzkich – np. w ramach działania PROW 2007–2013 „Inwestycje przeciwpowodziowe” zrealizowano 51 wniosków związanych z wydatkowaniem 81,9 mln zł środków unijnych z EFRROW, które przypisano do Włocławka – siedziby Wojewódzkiego Zarządu Inwestycji i Melioracji Wodnych. Problem ten najwyraźniej zaznacza się w Toruniu, gdzie ma swoją siedzibę Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego (w ostatnim czasie Zarząd Województwa przesłał stanowisko Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego do Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie zmiany systemu ewidencji gromadzenia danych w tym zakresie). Z tego względu badania ograniczono do gmin wiejskich i wiejsko-miejskich oraz ich agregacji na poziomie jednostek powiatowych.

Materiał i metody

W niniejszym opracowaniu, oprócz zróżnicowania urbanizacyjnego (jednostki z miastami, jednostki wyłącznie wiejskie), uwzględniono dwa uwarunkowania silnie oddziałujące na rolnictwo, jednakże uznane jako ważne dla rozwoju obszarów wiejskich: 1) przyrodnicze – gminy podzielono na dwie grupy, do pierwszej zaklasyfikowano jednostki, dla których wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (wjpp) wynosił mniej niż średnia dla województwa (71 pkt) – było to 68 spośród 127 badanych gmin, natomiast drugą grupę stanowiły gminy, dla których powyższy wskaźnik był wyższy niż średnia; 2) ekologiczne – gminy podzielono w zależności od udziału powierzchni obszarów prawnie chronionych w ogólnej ich powierzchni – gminy o udziale mniejszym niż 50% zaklasyfikowano do pierwszej grupy (95 gmin), pozostałe do grupy drugiej. Ponadto uwzględniono uwarunkowania historyczne – gminy podzielono na te, które w przeszłości należały do zaboru pruskiego – 84 i rosyjskiego – 43 gminy oraz poziom rozwoju społeczno-gospodarczego – określony na podstawie średniej znormalizowanej zbioru wskaźników. Do obliczenia wskaźnika poziomu rozwoju obszarów wiejskich badanego województwa wzięto pod uwagę siedem cech diagnostycznych wg stanu na 2010 rok:

- 1) gęstość zaludnienia (liczba osób w przeliczeniu na 1 km²),
- 2) ludność w wieku produkcyjnym w odsetku ogólnej liczby ludności,
- 3) liczba pracujących w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym (bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych oraz w podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób),
- 4) liczba podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- 5) gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 10 ha UR w odsetku ogólnej liczby gospodarstw rolnych,
- 6) powierzchnia użytkowa mieszkań w m² w przeliczeniu na 1 osobę,
- 7) ludność korzystająca z sieci wodociągowej oraz ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej – razem w odsetku ogólnej liczby ludności (Rudnicki i Kozłowski 2013, s. 97).

Wymienione cechy poddane procedurze normalizacji i ujęte w formie średniej wartości znormalizowanej pozwoliły wyznaczyć ogólny poziom rozwoju obszarów wiejskich

i dokonać podziału na: gminy o niższym (68 gmin – poniżej średniej) i wyższym poziomie rozwoju (59 gmin – powyżej średniej dla regionu).

Ponadto dokonano podsumowania wydzielonych funduszy unijnych zasilających gminy województwa, a analizę w tym zakresie przeprowadzono poprzez charakterystykę każdego programu w formie dwóch wskaźników informujących o procentowym udziale w sumie pozyskanych kwot oraz o wielkości absorpcji w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Ważną część badań stanowiła kompleksowa analiza środków unijnych – określenie ich ogólnego poziomu (w zł na 1 mieszkańca i w % dochodów gmin) i struktury według programów operacyjnych. W analizie wykorzystano także metodę kolejnych ilorazów d'Hondta, pozwalającą na typologię dowolnych struktur. Istotą tego narzędzia jest podział wartości bezwzględnych lub udziałów procentowych poszczególnych elementów tworzących badaną strukturę przez kolejne liczby od 1 do n. Z otrzymanego zbioru wybiera się kolejne największe liczby i przypisuje wagę badanemu elementowi, zależnie od tego, ile liczb z powstałego przez podział szeregu zostało zaliczonych do nowego podzbioru. Jako podstawę delimitacji przestrzennej analizowanych struktur przyjęto sześć największych ilorazów, umownie odzwierciedlających udział danego elementu jako: 1 – bardzo niski, 2 – niski, 3 – znaczący, 4 – wysoki, 5 – bardzo wysoki, 6 – dominacja w strukturze.

Różnice bezwzględne między wartościami znormalizowanymi przyjętych wskaźników wykorzystania środków unijnych, zagregowanymi zgodnie z dwudzielnym podziałem gmin według uwarunkowań przyrodniczych, ekologicznych, historycznych i wyznaczonych przez poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, stanowiły podstawę czteropunktowej bonitacji oddziaływania, tj.: 1 pkt (do $0,2 * \delta$ – bardzo słaby wpływ), 2 pkt ($0,2 * \delta - 0,4 * \delta$ – słaby wpływ), 3 pkt ($0,4 * \delta - 0,6 * \delta$ – znaczący wpływ) oraz 4 pkt (powyżej $0,6 * \delta$ – silny wpływ na zróżnicowanie przestrzenne absorpcji funduszy unijnych; por. Rudnicki 2016, s. 14).

Krajowe Programy Operacyjne – Europejska Polityka Spójności

W perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2007–2013 w Polsce przyjęto dokument strategiczny Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO 2007), nazywany także Narodową Strategią Spójności (NSS). Określała ona priorytety i dziedziny wykorzystania oraz system wdrażania funduszy unijnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności. Celem strategicznym NSS było tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ)

Celem programu była poprawa atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej (POIiŚ 2007). Dla rozwoju i poprawy warunków życia społeczeństwa bardzo ważna jest infrastruktura techniczna. Składa się na nią szereg elementów, takich jak: energetyka, dostarczanie wody, usuwanie ścieków, usuwanie odpadów, transport. Poprawa stanu dróg, wody pitnej, sieci energetycznej służy przede wszystkim poprawie atrakcyjności Polski dla inwestorów. W ramach POIiŚ można było sfinansować duże inwestycje z uwzględnieniem

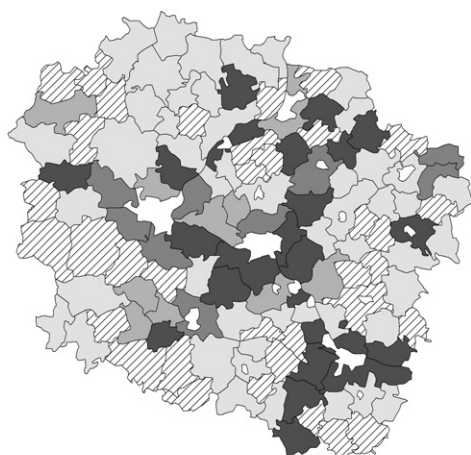
zasad zrównoważonego rozwoju. Można było także zrealizować projekty z zakresu promocji kultury, nauki oraz systemu ochrony zdrowia w Polsce.

W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w ramach POIiŚ 2007–2013 najwięcej środków wykorzystano w powiatach: włocławskim, bydgoskim i toruńskim. W badanym regionie płatności te stanowiły 25% ogółu środków z programów operacyjnych UE. W przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 944 zł (por. ryc. 2 i 3). Biorąc pod uwagę skonstruowany wskaźnik oceny wpływu warunków zewnętrznych na rozdysponowanie środków z POIiŚ, odnotowano znaczący wpływ (3 pkt) uwarunkowań ekologicznych i historycznych (por. tab. 1). Określono, że większe wsparcie dotyczyło obszarów przyrodniczo cennych oraz o historycznie ukształtowanym niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, tym samym z niedostatkiem inwestycji infrastrukturalnych.

Tabela 1. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach POIiŚ w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2007–2013 (bez gmin miejskich)

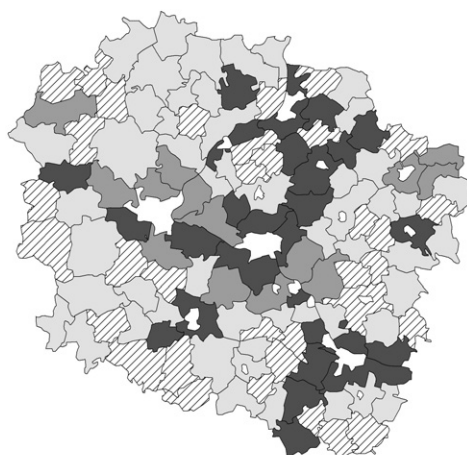
Wyszczególnienie	Płatności w ramach POIiŚ		
	ogółem w mln zł	w % ogółu	w zł na 1 mieszkańca
Region ogółem	1017,7	25,0	944
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	36,4	28,3	1183
Brodnicki	41,2	25,3	838
Bydgoski	158,6	35,4	1497
Chełmiński	11,5	8,7	363
Golubsko-dobrzyński	29,9	20,2	924
Grudziądzki	45,4	18,1	1131
Inowrocławski	94,8	28,3	1063
Lipnowski	44,2	31,9	842
Mogileński	1,0	1,1	22
Nakielski	52,2	14,9	600
Radziejowski	0,1	0,1	2
Rypiński	40,9	32,5	1461
Sępoleński	14,3	9,6	343
Świecki	21,7	10,4	217
Toruński	152,1	36,5	1853
Tucholski	1,7	1,0	35
Wąbrzeski	43,1	26,9	2047
Włocławski	221,9	51,4	2650
Żniński	6,7	4,8	95
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	1	1
Ekologiczne	*	3	2
Historyczne	*	3	2
Poziom rozwoju	*	1	1

Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015).

Ryc. 2. Program Infrastruktura i Środowisko na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w % ogółu płatności z programów operacyjnych UE
Źródło: jak w tab. 1.

Infrastructure and Environment Programme for 2007–2013 in Kujawsko-Pomorskie province in % of total payments of the EU Operational Programmes
Source: as in Table 1.

Ryc. 3. Płatności programu Infrastruktura i Środowisko na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca
Źródło: jak w tab. 1.

Payments under the Infrastructure and Environment Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie per 1 inhabitant
Source: as in Table 1.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (POIG)

Program ma na celu wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności. W ramach POIG wsparcie mogły otrzymać przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu oraz jednostki naukowe, które chciały pomóc firmom we wdrażaniu najnowszych rozwiązań technologicznych. Ponadto finansowano duże projekty, które miały na celu stworzenie odpowiednich warunków rozwoju dla innowacyjnych przedsiębiorstw. Ważne było, aby firma, która chciała pozyskać środki z POIG, miała w planie wytworzenie nowego produktu lub wykorzystanie istniejącego już produktu w inny, nowoczesny sposób. Innowacją rozumiano również jako nowe podejście marketingowe lub organizacyjne. Głównym celem POIG był rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa. Miał on być osiągnięty poprzez wzrost konkurencyjności polskiej nauki, zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym, zwiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym, tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy, wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce (POIG 2007).

W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w ramach POIG 2007–2013 najczęściej środków wykorzystano w powiatach: bydgoskim, nakielskim i inowrocławskim. W badanym regionie płatności te stanowiły 8,7% ogółu środków z programów operacyjnych UE, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 330 zł (por. ryc. 4 i 5). Wskaźnik oceny wpływu warunków zewnętrznych na rozdysponowanie środków z POIG wykazał znaczący wpływ (3 pkt) uwarunkowań przyrodniczych i historycznych, natomiast wysoki wpływ (4 pkt) uwarunkowań określonych przez poziom rozwoju gospodarczego gmin (por. tab. 2). Wyniki należy uznać za niejednoznacznie pozytywne,

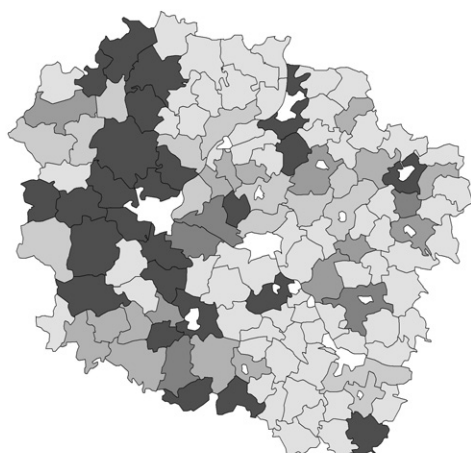
ponieważ wyższe dotacje zaobserwowano na obszarze o niższym wskaźniku jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (wjrpp), ale także na obszarach o wyższym od przeciętnego poziomie rozwoju gospodarczego, położonych w dawnych granicach zaboru pruskiego, gdzie poziom innowacyjności gospodarki jest już wyższy od przeciętnej w województwie.

Tabela 2. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach POIG w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2007–2013 (bez gmin miejskich)

Wyszczególnienie	Płatności w ramach POIG		
	ogółem w mln zł	w % ogółu	w zł na 1 mieszkańca
Region ogółem	355,3	8,7	330
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	6,0	4,7	195
Brodnicki	8,0	4,9	164
Bydgoski	99,1	22,1	936
Chełmiński	3,4	2,6	107
Golubsko-dobrzyński	3,8	2,6	117
Grudziądzki	25,8	10,3	644
Inowrocławski	42,5	12,7	476
Lipnowski	2,3	1,6	43
Mogileński	8,6	9,1	184
Nakielski	51,7	14,8	595
Radziejowski	10,3	12,8	281
Rypiński	5,8	4,6	207
Sępoleński	7,4	5,0	177
Świecki	3,4	1,6	34
Toruński	18,7	4,5	228
Tucholski	29,7	17,2	616
Wąbrzeski	10,7	6,7	509
Włocławski	11,5	2,7	137
Żniński	6,6	4,7	93
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	3	3
Ekologiczne	*	2	1
Historyczne	*	3	3
Poziom rozwoju	*	4	4

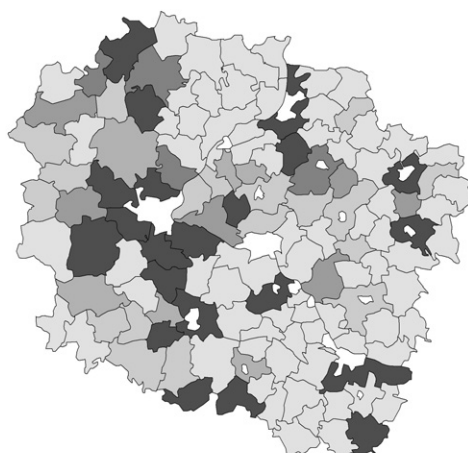
Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015).

Ryc. 4. Program Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w % ogółu płatności z programów operacyjnych UE
Źródło: jak w tab. 2.

Innovative Economy Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province in % of total payments of the EU Operational Programmes
Source: as in Table 2.

Ryc. 5. Płatności programu Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca
Źródło: jak w tab. 2.

Payments under the Innovative Economy Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province per 1 inhabitant
Source: as in Table 2.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL)

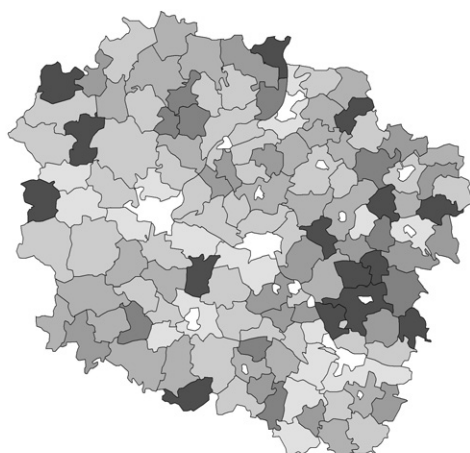
Program był w całości realizowany ze środków EFS. Jego celem strategicznym było umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Program miał na celu wzrost poziomu zatrudnienia, podniesienie poziomu wykształcenia ludności i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, a tym samym ukształtowanie spójności społecznej. Wszystkie działania miały wpływać na zwiększenie konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości. Realizowano przede wszystkim tzw. projekty miękkie, takie jak: szkolenia, seminaria, programy rozwojowe, doradztwo (POKL 2007).

W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w ramach POKL 2007–2013 najwięcej środków wykorzystano w powiatach: toruńskim, świeckim, lipnowskim, włocławskim i inowrocławskim. W badanym regionie płatności te stanowiły 8,6% ogółu środków z programów operacyjnych UE, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 324 zł (por. ryc. 6 i 7). Wskaźnik oceny wpływu warunków zewnętrznych na rozdysponowanie środków z POKL wykazał znaczący wpływ (3 pkt) uwarunkowań ekologicznych i poziomu rozwoju gospodarczego gmin (por. tab. 3). Odnotowano większe transfery środków UE do ludności zamieszkującej tereny przyrodniczo cenne oraz charakteryzujące się niższym od przeciętnego poziomem rozwoju gospodarczego. Wykorzystane środki z POKL na obszarach wiejskich badanego województwa mogły zatem istotnie wpłynąć na poprawę ich spójności społecznej.

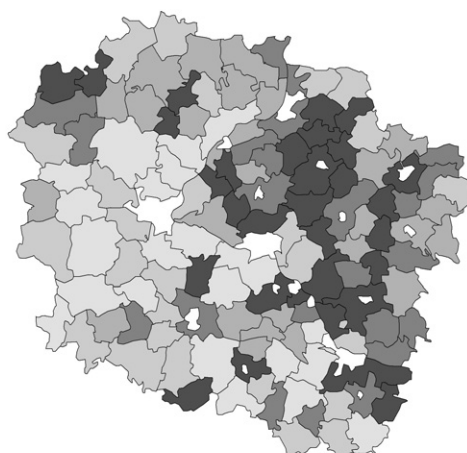
Tabela 3. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach POKL w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2007–2013 (bez gmin miejskich)

Wyszczególnienie	Płatności w ramach POKL		
	ogółem w mln zł	w % ogółu	w zł na 1 mieszkańca
Region ogółem	349,7	8,6	324
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	14,6	11,4	476
Brodnicki	18,9	11,6	385
Bydgoski	17,8	4,0	168
Chełmiński	16,3	12,2	512
Golubsko-dobrzyński	17,5	11,8	541
Grudziądzki	17,9	7,1	445
Inowrocławski	22,0	6,6	247
Lipnowski	24,1	17,4	458
Mogileński	14,6	15,4	310
Nakielski	17,6	5,0	202
Radziejowski	10,9	13,7	299
Rypiński	13,3	10,6	474
Sępoleński	18,2	12,2	436
Świecki	28,6	13,7	286
Toruński	29,7	7,1	362
Tucholski	14,4	8,3	299
Wąbrzeski	16,2	10,1	769
Włocławski	22,4	5,2	267
Żniński	14,8	10,5	208
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	1	1
Ekologiczne	*	1	3
Historyczne	*	1	2
Poziom rozwoju	*	3	3

Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015).

Ryc. 6. Program Kapitał Ludzki na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w % ogółu płatności z programów operacyjnych UE
Źródło: jak w tab. 3.
Human Capital Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province in % of total payments of the EU Operational Programmes
Source: as in Table 3.

Ryc. 7. Płatności programu Kapitał Ludzki na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca
Źródło: jak w tab. 3.
Payments under the Human Capital Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province per 1 inhabitant
Source: as in Table 3.

Programy ukierunkowane na rozwój lokalny

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego (RPO K-P)

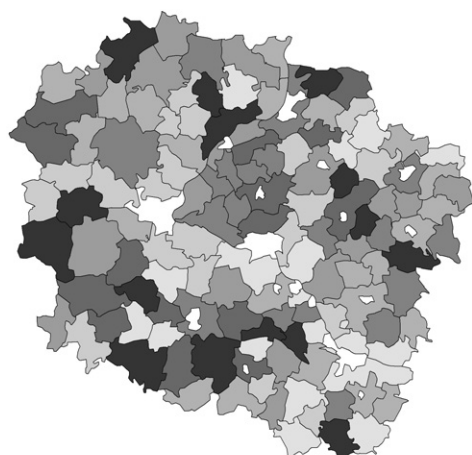
RPO w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2007–2013 był podstawowym instrumentem realizacji celów *Strategii Rozwoju Województwa* wyznaczonej na lata 2007–2020. Celem głównym programu było tworzenie warunków dla poprawy konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru, to jest stanowienie w nim warunków dla dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego, wzrostu potencjału i efektywności gospodarowania, kreowanie zdolności do skutecznej gospodarczej rywalizacji z otoczeniem przy respektowaniu zasad równoważonego rozwoju (RPO K-P 2007).

W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w ramach RPO najwięcej środków wykorzystano w powiatach: nakielskim, toruńskim, inowrocławskim i bydgoskim. W badanym regionie płatności te stanowiły najwięcej, bo 43,7% ogółu środków z programów operacyjnych UE. W przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 1652 zł (por. ryc. 8 i 9). Biorąc pod uwagę wydatkowane środki przypadające na 1 mieszkańca, największe wartości zanotowano w powiatach grudziądzkim i wąbrzeskim (por. tab. 4). Ocena rozkładu przestrzennego środków wydatkowanych z RPO wykazała jedynie znaczący wpływ czynnika historycznego w odniesieniu do różnicy między udziałami tych płatności w ogólnej sumie środków unijnych pozyskanych przez gminy – wyższy udział zanotowano w gminach położonych w dawnym zaborze pruskim (por. tab. 4).

Tabela 4. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2007–2013 (bez gmin miejskich)

Wyszczególnienie	Płatności w ramach RPO K-P		
	ogółem w mln zł	w % ogółu	w zł na 1 mieszkańca
Region ogółem	1781,5	43,7	1652
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	53,7	41,9	1749
Brodnicki	55,4	34,0	1127
Bydgoski	142,6	31,8	1346
Chełmiński	73,0	54,8	2296
Golubsko-dobrzyński	75,1	50,8	2320
Grudziądzki	138,3	55,0	3443
Inowrocławski	144,7	43,2	1621
Lipnowski	41,9	30,3	798
Mogileński	59,8	62,8	1269
Nakielski	195,0	55,8	2245
Radziejowski	35,0	43,7	956
Rypiński	52,3	41,6	1868
Sępoleński	86,7	58,3	2077
Świecki	106,4	51,1	1066
Toruński	170,3	40,8	2075
Tucholski	90,3	52,3	1875
Wąbrzeski	67,0	41,8	3185
Włocławski	107,5	24,9	1283
Żniński	86,4	61,7	1216
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	2	1
Ekologiczne	*	2	2
Historyczne	*	3	2
Poziom rozwoju	*	1	1

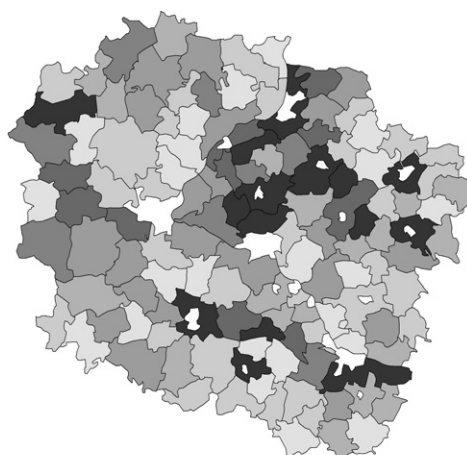
Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015).

Ryc. 8. Regionalny Program Operacyjny na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w % ogółu płatności z programów operacyjnych UE
Źródło: jak w tab. 4.

Regional Operational Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province in % of total payments of the EU Operational Programmes

Source: as in Table 4.

Ryc. 9. Płatności Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim, w przeliczeniu na 1 mieszkańca
Źródło: jak w tab. 4.

Payments under the Regional Operational Programme for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province per 1 inhabitant

Source: as in Table 4.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich i PO RYBY

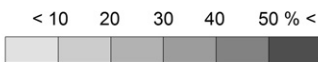
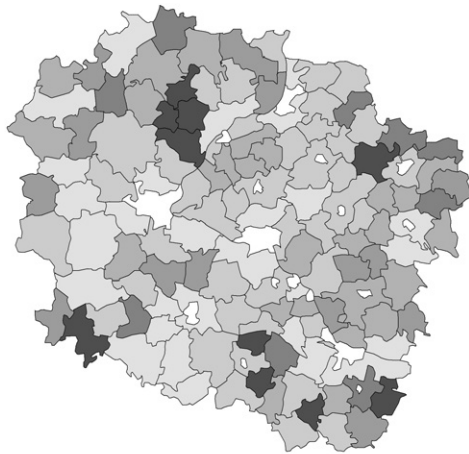
Obok polityki spójności ważnym kanałem dystrybucji środków UE jest również Wspólna Polityka Rolna (WPR) oraz Wspólna Polityka Rybołówstwa. Od 2007 r. WPR jest finansowana za pomocą dwóch oddzielnych funduszy rolniczych: Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji, który służy finansowaniu instrumentów rynkowych i płatności bezpośrednich oraz Europejskiego Funduszu Rolniczego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, wspierającego programy rozwoju wsi. W ramach tych dwóch funduszy obowiązują inne kryteria podziału środków między państwa członkowskie. Natomiast działania w zakresie rybołówstwa finansowane są przez Europejski Fundusz Rybacki.

W opracowaniu wzięto pod uwagę tylko środki wydatkowane z PROW (łącznie z PO RYBY) – realizowane przez Urząd Marszałkowski. Pozostałe płatności były rozdysponowywane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i skierowane głównie do gospodarstw rolnych. Badana część środków z PROW trafiała do władz gmin wiejskich oraz instytucji, które dzięki dotacji mogły poprawić warunki życia i pracy na wsi. Dzięki nim remontowano centra wsi, budowano boiska, świetlice czy też place zabaw. Dotacją można było także przeznaczyć na budowę wodociągu czy kanalizacji, a także na scalenie gruntów oraz na ich meliorację. Z PROW można było także otrzymać środki na podniesienie aktywności i integracji mieszkańców danej wsi, m.in. poprzez tzw. lokalne grupy działania (PROW 2007).

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu pełnił funkcję instytucji wdrażającej. W latach 2007–2013 podpisano umowy na łączną kwotę 649 mln zł dla następujących działań:

- 1.6. Poprawa i rozwój infrastruktury związanej z rozwojem i zastosowaniem rolnictwa i leśnictwa – 109,1 mln zł
- 3.2. Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – 302,5 mln zł
- 3.3. Odnowa i rozwój wsi – 110,8 mln zł
- 4.1. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – 95,7 mln zł
- 4.2. Wdrażanie projektów współpracy – 2,6 mln zł
- 4.3. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja – 28,1 mln zł.

Urząd marszałkowski był także instytucją pośredniczącą w wydatkowaniu środków z osi 4 Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013” (PO RYBY). W ramach tego programu dotacje przeznaczone były dla gospodarstw rybackich, zakładów przetwórstwa rybnego, podmiotów prowadzących hodowlę ryb oraz terenów, które są zależne od rybactwa i rybołówstwa. Na wsparcie mogły liczyć podmioty zajmujące się rybołówstwem śródlądowym, które obejmowały przyznanie jednorazowych premii za zmianę przeznaczenia łodzi rybackich. Szansą na aktywizację obszarów zależnych od rybactwa było tworzenie się lokalnych grup rybackich (LGR) – podmiotów zrzeszających przedstawicieli sektora rybackiego, publicznego oraz sektora społecznego (PO RYBY 2008).

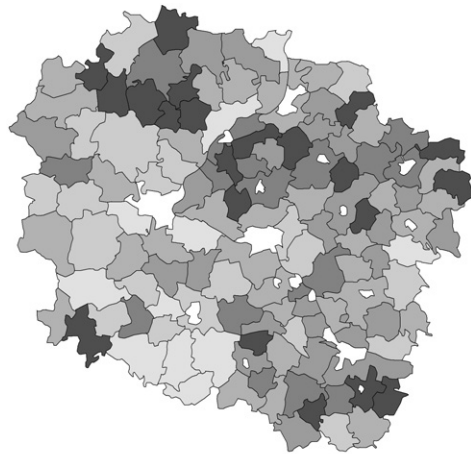

Ryc. 10. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Program Operacyjny Ryby (razem) na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w % ogółu płatności z programów operacyjnych UE

Źródło: jak w tab. 5.

Rural Development Programme and Operational Programme Fisheries (together) 2007–2013 in Kujawsko-Pomorskie province in % of total payments of the EU Operational Programmes

Source: as in Table 5.

Ryc. 11. Płatności Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Programu Operacyjnego Ryby (razem) na lata 2007–2013 w województwie kujawsko-pomorskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: jak w tab. 5.

Payments under the Rural Development Programme and Operational Programme Fisheries (together) for the 2007–2013 period in Kujawsko-Pomorskie province per 1 inhabitant

Source: as in Table 5.

W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w ramach PROW i PO RYBY, najczęściej środków rozdysponowywanych przez urząd marszałkowski wykorzystano w powiatach: włocławskim, świeckim, toruńskim i brodnickim. W badanym regionie płatności te stanowiły 14% ogółu środków z programów operacyjnych UE, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca była to kwota 528 zł (por. ryc. 10, 11). Wskaźnik oceny wpływu warunków zewnętrznych na rozdysponowanie środków z PROW i PO RYBY wykazał znaczący i wysoki wpływ (3 i 4 pkt) uwarunkowań historycznych i poziomu rozwoju gospodarczego gmin (por. tab. 5). Wykazano, że większym wsparciem charakteryzowały się obszary bardziej predysponowane do rozwoju, głównie położone we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa.

Tabela 5. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach PROW oraz PO RYBY w kujawsko-pomorskim na lata 2007–2013 (płatności realizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, bez gmin miejskich)

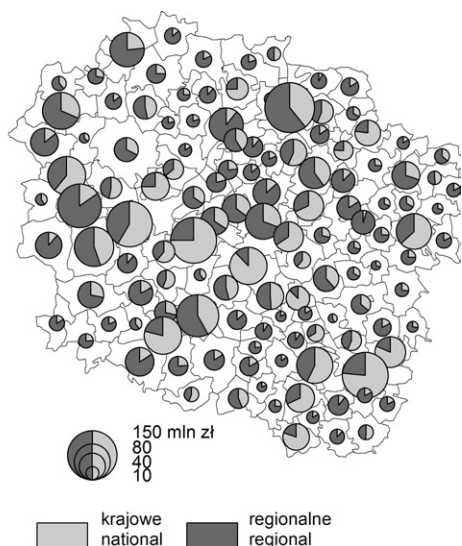
Wyszczególnienie	Płatności w ramach PROW oraz PO RYBY		
	ogółem w mln zł	w % ogółu	w zł na 1 mieszkańca
Region ogółem	569,6	14,0	528
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	17,6	13,7	572
Brodnicki	39,4	24,2	802
Bydgoski	29,9	6,7	282
Chełmiński	29,0	21,8	913
Golubsko-dobrzyński	21,6	14,6	667
Grudziądzki	24,0	9,5	597
Inowrocławski	30,8	9,2	345
Lipnowski	26,0	18,8	494
Mogileński	11,1	11,7	235
Nakielski	32,8	9,4	378
Radziejowski	23,8	29,7	651
Rypiński	13,4	10,7	479
Sępoleński	22,1	14,9	530
Świecki	48,1	23,1	481
Toruński	46,4	11,1	565
Tucholski	36,6	21,2	760
Wąbrzeski	23,3	14,5	1108
Włocławski	68,1	15,8	814
Żniński	25,6	18,3	360
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	1	1
Ekologiczne	*	1	2
Historyczne	*	2	3
Poziom rozwoju	*	3	4

Źródło: dane Departamentu PROW Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

Fundusze Unii Europejskiej wydatkowane w latach 2007–2013 – ujęcie syntetyczne

W celu określenia poziomu absorpcji środków Unii Europejskiej w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego obliczono sumę wartości otrzymanych dotacji na projekty z badanych programów. Analiza wykazała, że najwyższy poziom rozdysponowanych środków ogółem zanotowano w gminach powiatów: bydgoskiego (448,1 mln zł), włocławskiego (431,3 mln zł) i toruńskiego (417,2 mln zł), a więc na obszarach sąsiadujących z największymi ośrodkami miejskimi regionu. Gdyby jednak wziąć pod uwagę wartość środków w przeliczeniu na 1 mieszkańca, to najwyższe wartości zanotowano w powiatach wąbrzeskim i grudziądzkim. Także w tych powiatach zanotowano najwyższy udział pozyskanych środków w odniesieniu do dochodów własnych gmin (por. tab. 6).

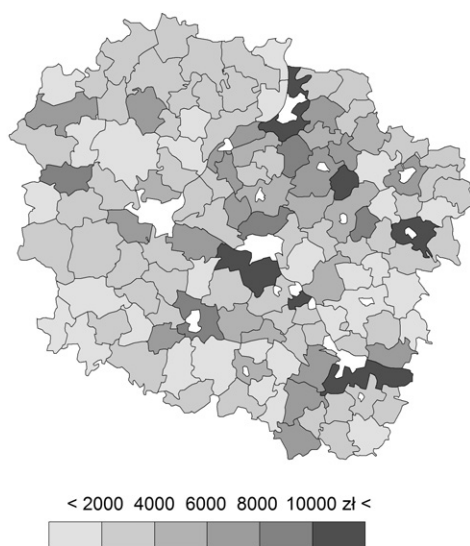
Pomimo licznych determinant kształtujących rozkłady przestrzenne poszczególnych programów, ocena zróżnicowania przestrzennego analizowanych środków pozyskanych przez gminy wykazała znaczący wpływ jedynie uwarunkowań ekologicznych. Wskazuje na to różnica między gminami z mniejszościowym (poniżej 50%) i większościowym (powyżej 50% obszarów chronionych) zakresem poziomu absorpcji tych środków zarówno w przeliczeniu na 1 mieszkańca, jak i pod względem ich udziału w ogólnych dochodach gmin (por. tab. 6).

Ryc. 12. Wielkość i struktura wykorzystanych środków w ramach programów operacyjnych UE z perspektywy 2007–2013

Źródło: jak w tab. 6.

Size and structure of the measures applied under the EU Operational Programmes in the 2007–2013 period
Source: as in Table 6.

Ryc. 13. Płatności ogółem na lata 2007–2013 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: jak w tab. 6.

Total payments for the 2007–2013 period per 1 inhabitant

Source: as in Table 6.

Tabela 6. Wykorzystanie środków z budżetu UE w ramach programów z perspektywy 2007–2013 – krajowych (POIiŚ, POIG, POKL) – regionalnych (RPO WK-P PROW, PO RYBY)

Wyszczególnienie	Płatności w ramach: PO, POIiŚ, POIG, POKL, RPO WK-P, PROW, PO RYBY		
	ogółem w mln zł	w zł na 1 mieszkańca	w % dochodów gmin
Region ogółem	4073,7	3779	19,3
w tym według powiatów:			
Aleksandrowski	128,2	4174	19,7
Brodnicki	162,9	3316	17,2
Bydgoski	448,1	4229	21,3
Chełmiński	133,2	4190	21,6
Golubsko-dobrzyński	148,0	4569	23,0
Grudziądzki	251,4	6260	30,7
Inowrocławski	334,8	3753	19,5
Lipnowski	138,5	2636	12,1
Mogileński	95,1	2020	11,0
Nakielski	349,3	4021	22,6
Radziejowski	80,0	2190	11,8
Rypiński	125,8	4490	23,0
Sępoleński	148,7	3564	18,4
Świecki	208,2	2085	10,7
Toruński	417,2	5083	26,5
Tucholski	172,6	3584	17,0
Wąbrzeski	160,3	7618	36,3
Włocławski	431,3	5151	25,3
Żniński	140,1	1972	10,3
w tym uwarunkowania według wskaźnika oceny wpływu warunków zewnętrznych w pkt:			
Przyrodnicze	*	2	1
Ekologiczne	*	3	3
Historyczne	*	1	1
Poziom rozwoju	*	1	2

Źródło: dane MR z systemu KS SIMIK (stan na 31.12 2015).

W celu określenia struktury absorpcji środków UE w badanych gminach województwa kujawsko-pomorskiego, przeprowadzono typologię w zależności od udziału środków wydatkowanych w ramach programów o zasięgu krajowym i programu o zasięgu regionalnym.

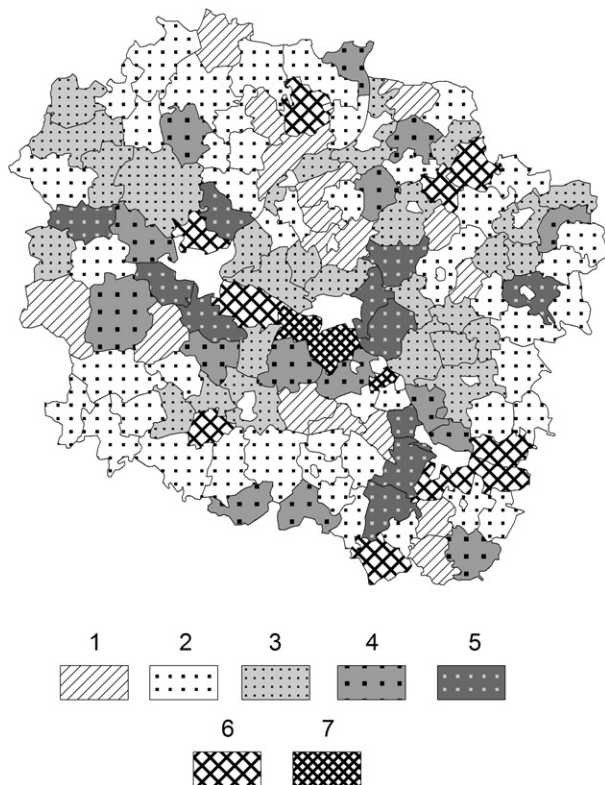
W 47 gminach zanotowano bardzo duży udział środków z programu regionalnego przy bardzo małym udziale środków z programów krajowych. Kolejnych 27 gmin charakteryzowało się dużym udziałem środków regionalnych i małym udziałem krajowych. W 16 gminach zanotowano zdecydowaną dominację środków z programu regionalnego. Można więc stwierdzić, że w 90 spośród 127 badanych gmin większe znaczenie w latach

2007–2013 miały środki pozyskane z programów regionalnych (por. tab. 7, ryc. 14). Tylko w gminach Wielka Nieszawka i Raciążek zanotowano zdecydowaną dominację środków z programów krajowych wśród rozdysponowanych dotacji.

Tabela 7. Typy strukturalne wykorzystanych środków w ramach programów z perspektywy 2007–2013

Typ	Kombinacja	Opis	Liczba gmin
1	KOR6	dominacja regionalnych	16
2	K1R5	bardzo mały udział krajowych, bardzo duży udział regionalnych	47
3	K2R4	mały udział krajowych, duży udział regionalnych	27
4	K3R3	równowaga krajowych i regionalnych	15
5	K4R2	duży udział krajowych, mały udział regionalnych	11
6	K5R1	bardzo duży udział krajowych, bardzo mały udział regionalnych	9
7	K6R0	dominacja krajowych	2

K – środki z programów o zasięgu krajowym, R – środki z programu o zasięgu regionalnym.
Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 14. Typy strukturalne wykorzystanych płatności

Źródło: jak w tab. 7.

Structural types of implemented payments.

Source: as in Table 7.

Podsumowanie

Próba łącznego zestawienia środków Unii Europejskiej rozdysponowanych w perspektywie finansowej 2007–2013 na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego wykazała, że rozkład przestrzenny wykorzystanych programów był bardzo zróżnicowany.

Stwierdzone dwudzielne, z punktu widzenia spójności terytorialnej, oddziaływanie uwarunkowań historycznych: pozytywne (środki z POIiŚ i PROW i PO RYBY przeważały na obszarach dawnego zaboru rosyjskiego), jak i negatywne (środki z POIG i RPO WK-P, które trafiały w większości do gmin położonych w dawnym zaborze pruskim).

W odniesieniu do różnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego zanotowano pozytywny wpływ środków wydatkowanych z POKL, PROW i PO RYBY, które trafiały częściej do gmin, gdzie poziom ten był niższy od przeciętnego w województwie. W przypadku środków z POIG były one absorbowane częściej w gminach o wyższym poziomie rozwoju, czego nie można jednoznacznie ocenić jako zjawisko negatywne.

Ocena zróżnicowania wydatkowanych środków w odniesieniu do uwarunkowań ekologicznych wykazała pozytywną zależność z programami Infrastruktura i Środowisko oraz Kapitał Ludzki cechującymi się wyższym poziomem absorpcji na obszarach o ponadprzeciętnym udziale obszarów chronionych.

W przypadku warunków przyrodniczych znaczące oddziaływanie stwierdzono tylko w przypadku programu Innowacyjna Gospodarka – więcej rozdysponowanych środków trafiło na obszary z niższym niż przeciętna dla województwa wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Badania wykazały, że spośród 12,1 mld zł środków z budżetu UE, wspierających rozwój województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2007–2013, jedynie 34% skierowano do gmin wiejskich i miejsko-wiejskich tego regionu (najwięcej 43% z RPO oraz przede wszystkim w ramach PROW i RPO RYBY). Należy oczekiwać, że w horyzoncie finansowym UE na lata 2014–2020 gminy te będą w znacznie większym stopniu beneficjentami działań ukierunkowanych na podniesienie poziomu kapitału ludzkiego oraz poprawę stanu infrastruktury i innowacyjnych kierunków rozwoju gospodarczego.

Literatura

- Churski P.**, 2008a, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Seria Geografia, 79, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Churski P.**, 2008b, *Przemiany polskiej polityki regionalnej po akcesji do UE. Europejskie uwarunkowania – krajowe konsekwencje*, [w:] J.J. Parysek, T. Strykiewicz (red.), *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s.153–188.
- Churski P.**, 2010, *Regional policy and the development of the cohesion and competitiveness of Wielkopolska*, [w:] P. Churski, W. Ratajczak (red.), *Regional Development and Regional Policy in Poland: First Experiences and New Challenges of the European Union Membership*, Studia Regionalia KPZK PAN, 27, II, Warszawa, s. 164–183.
- Churski P.**, 2014, *The polarization-diffusion model in the changes to the cohesion policy - the consequences to the direction of the growth policy*, [w:] P.Churski (red.), *The social and economic*

growth vs. the emergence of economic growth and stagnation areas, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 13–27.

Churski P., Borowczak A., Perdał R., 2014, *Zróżnicowanie rozwojowe na poziomie lokalnym a absorpcja środków polityki spójności – wyzwania krajowej polityki Rozwoju*, [w:] A.Kukliński, J.Woźniak (red.), *Przyszłość wolności. Wymiar krajowy – regionalny międzynarodowy*, VII Konferencja Krakowska, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, Kraków, s. 279–316.

Gorzelał G., 2011, *The challenges for regional development*, [w:] K. Olejniczak, M. Kozak, S. Bienias (red.), *Evaluating the effects of regional interventions. A look beyond current Structural Funds' practice*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 23–32.

Gorzelał G., 2014, *Wykorzystanie środków Unii Europejskiej dla rozwoju kraju*, [w:] M. Gorynia, S. Rudolf (red.), *Polska w Unii Europejskiej i globalnej gospodarce*, PTE, Warszawa, s. 223–242.

Hryniewicz J., 2016, *Lokalny rozwój gospodarczy oraz znaczenie środków europejskich*, [w:] G. Gorzelał (red.), *Polska gmina 2015*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 91–113.

Kozak M., 2012, *Impact of Cohesion Policy on Poland*, [w:] T. Markowski, M. Turała (red.), *Territorial Cohesion Policy in Poland – Issues in Impact Assessment*, *Studia Regionalia of the Committee for Spatial Economy and Regional Planning*, Polish Academy of Sciences, 33, s. 29–42.

Rudnicki R. (red.), 2010a, *Fundusze Unii Europejskiej jako czynnik modernizacji rolnictwa polskiego*, Seria: *Studia i Prace z Geografii i Geologii*, 7, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Rudnicki R., 2010b, *Zróżnicowanie przestrzenne wykorzystania funduszy Unii Europejskiej przez gospodarstwa rolne w Polsce w latach 2004–2006*, Seria: *Studia i Prace z Geografii i Geologii*, 17, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Rudnicki R., 2016, *Rolnictwo Polski, studium statystyczno-przestrzenne*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.

Rudnicki R., Kluba M., 2014, *Użytkowanie ziemi i produkcja rolnictwa w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2002–2010, studium statystyczno-przestrzenne*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.

Rudnicki R., Kozłowski L., 2013, *Obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego – diagnoza prospektywna (2002–2010) i wizja rozwoju do 2050 r.*, *Studia Obszarów Wiejskich*, 31, s. 95–127.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, 2007, Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Programy operacyjne:

POIiŚ, 2007, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, Warszawa.

POIG, 2007, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, Warszawa.

POKL, 2007, Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013, Warszawa.

RPO, 2007, Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007–2013.

PROW, 2007, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013, Warszawa.

PO Ryby, 2008, Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013” PO RYBY 2007–2013, Warszawa.

Summary

The article attempts to compile individual EU funds aimed at the development of rural areas in Kujawsko-Pomorskie province in the first full financial perspective (2007–2013). The analysis included all of the EU funds allocated to 127 rural and rural-urban communes of the region under operational programmes: Infrastructure and Environment, Innovative Economy, Human Capital, Regional Operational Programme and the Rural Development Programme, together with the Operational Programme Fisheries. There were defined external conditions for the absorption of EU funds as a set of phenomena and processes affecting their spatial diversity. Taken into account the conditions of natural, ecological, historical and determined by the level of socio-economic development.

